

**UCHWAŁA NR X/130/2019
RADY GMINY DOBRA**

z dnia 28 listopada 2019 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Dobra na lata 2020-2023

Na podstawie art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018r., poz. 2067; Dz. U. z 2018 r. poz. 2245 oraz z 2019 r. poz. 730 i poz. 1696), Rada Gminy uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dobra na lata 2020-2023, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Dobra.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

PRZEWODNICZĄCY
mgr Bartłomiej Miluch

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Dobra na lata 2020 – 2023

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
Rozdział 1 Uwarunkowania formalno-prawne ustanowione w zakresie ochrony dóbr kultury	4
Rozdział 2 Zasób dziedzictwa i krajobrazu kulturowego na terenie gminy Dobra	11
Rozdział 3 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego. Analiza szans i zagrożeń	30
Rozdział 4 Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z uwzględnieniem celów określonych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	31
Rozdział 5 Kierunki działań dla realizacji priorytetów Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	33
Rozdział 6 Zasady oceny Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	37
Rozdział 7 Źródła finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami	39
Bibliografia	45

WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe jako ważny ślad rozwoju duchowej i materialnej działalności człowieka, podlega ochronie na mocy obowiązujących przepisów prawa. Jego ochrona powinna stanowić także jeden z elementów świadomej polityki samorządowej. Stan zachowania zabytków oraz sposób ich zagospodarowania ma niemałe znaczenie przy ocenie atrakcyjności obszaru gminy. Jest też jednym z istotnych czynników budowania więzi oraz kształtowania świadomości i regionalnej tożsamości mieszkańców.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami został opracowany z zamiarem określenia niezbędnych warunków do opieki nad zabytkami na terenie administracyjnym Gminy Dobra na lata 2020 - 2023. Wskazuje na działania w oparciu, o które należy poprawić stan zachowania zabytków, by poprzez ich rewaloryzację i dostępność zarówno dla mieszkańców jak i przyjezdnych, zwiększyć nie tylko atrakcyjność turystyczną Gminy, ale realizować zadania związane z ochroną dóbr kultury. Stanowi dokument uwzględniający zadania z zakresu opieki nad zabytkami, będący uzupełnieniem dotychczas przyjętych przez Gminę aktów prawa miejscowego. Określa sposób ich realizacji poprzez stosowne działania organizacyjno - finansowe i upowszechniające wiedzę o zabytkach oraz poprawę poziomu edukacji związanej z opieką nad dziedzictwem kulturowym Gminy Dobra. Gminny program opieki nad zabytkami obowiązuje przez 4 lata, a sprawozdanie z jego realizacji powinno zostać sporządzone przez wójta i przedstawione radzie gminy co dwa lata licząc od daty przyjęcia programu przez radę.

Podstawą prawną dla opracowania niniejszego dokumentu jest artykuł nr 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067).

Rozdział 1 Uwarunkowania formalno-prawne ustanowione w zakresie ochrony dóbr kultury

1. Krajowe uwarunkowania ustawowe i instytucjonalne funkcjonowania ochrony dóbr Kultury

- 1) Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2019 r. poz. 506 ze zmianami)

Art. 7 ust. 1 pkt 9 w/w ustawy stanowi, iż zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W tym przypadku instrumentem realizacji interesu publicznego dla gminy jest m.in. uchwalanie dokumentów strategicznych i programowych, w tym sporządzanie i uchwalanie planów zagospodarowania przestrzennego oraz utrzymywanie jednostek specjalistycznych w zakresie muzealnictwa oraz działania właścicielskie wobec zabytków stanowiących własność gminy i jej jednostek.

- 2) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zmianami)

2. Strategiczne uwarunkowania ochrony dziedzictwa kulturowego samorządu gminnego w kontekście krajowych i wojewódzkich dokumentów programowych

- 1) „Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013”** (Warszawa 2004) wraz z „Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020” (Warszawa 2005)

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury obejmuje wszystkie sfery i zagadnienia, z jakimi mamy do czynienia myśląc o funkcjonowaniu kultury, jednakże traktuje ją systemowo, a nie „branżowo”. Cechą charakterystyczną jest horyzontalne ujęcie wielu zagadnień, które następnie znalazły swój odpowiednik w Narodowych Programach Kultury, będących podstawowymi dokumentami programowymi realizowania przyjętej strategii np. w Narodowym Programie Kultury „*Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego*” (w sferze rewitalizacji zabytków). Strategia adresowana jest przede wszystkim do zarządzających sferą kultury w tym m.in. samorządów gminnych.

W dokumencie p.n. „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020” położono nacisk na kompleksową rewaloryzację zabytków oraz obiektów

poprzemysłowych i po wojskowych oraz ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne itp. a także na zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, inwentaryzację zabytków ruchomych i nieruchomych oraz promocję i budowę sieci informatycznych promujących kulturowe dziedzictwo regionów.

Dokument wprowadził programy operacyjne jako system realizacyjny Narodowej Strategii Rozwoju Kultury, powiązane z finansowaniem działalności kulturalnej ze środkami znajdującymi się w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Dla działań związanych z opieką nad zabytkami powołano Program Operacyjny „DZIEDZICTWO KULTUROWE” z priorytetami:

1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych.
2. Rozwój instytucji muzealnych.
3. Ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju.
4. Ochrona zabytków archeologicznych.
5. Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego.
6. Ochrona zabytkowych cmentarzy.

Celem ww. Programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, gdzie celami częściowymi są:

- a) poprawa stanu zachowania zabytków;
- b) zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego);
- c) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne;
- d) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- e) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;
- f) zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego.

Podstawowym dokumentem służącym wdrożeniu celu Strategii, dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego jest:

2) Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2020” (Warszawa 2004)

Celem strategicznym ww. Programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych. Celami częściowymi tego Programu są:

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków;
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informatycznego;
- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej;
- zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę Polski.

Wśród dokumentów **wojewódzkich i gminnych** odnoszących się m.in. do ochrony dziedzictwa kulturowego najważniejszymi są:

3) Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego

Samorząd, mocą ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2019 r. poz. 512 ze zmianami) otrzymał dwa podstawowe narzędzia służące budowaniu programu rozwoju regionu i jego późniejszej realizacji: strategię rozwoju województwa z programami wojewódzkimi oraz wojewódzki plan zagospodarowania przestrzennego.

Obowiązująca Strategia przyjęta została w dniu 28 czerwca 2019 r. uchwałą nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego. Sformułowana w niej wizja rozwoju regionu zmierza do uzyskania w perspektywie roku 2030 celów rozwojowych zapewniających wyższą jakość życia mieszkańców regionu, w oparciu o potencjał nowoczesnej gospodarki.

Zgodnie z dokumentem, celem ochrony wartości kulturowych jest zachowanie historycznych form zagospodarowania świadczących o historii Pomorza Zachodniego oraz decydujących o charakterze krajobrazu kulturowego. Celem zasadniczym powinno być zachowanie tożsamości kulturowej województwa zachodniopomorskiego.

4) Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2017-2020 opracowany został przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, instytucję kultury Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego. Program przyjęto uchwałą nr XXII/361/17 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego w dniu 25 kwietnia 2017 r.

Podstawę opracowania programu stanowiła analiza zasobu kulturowego województwa i potrzeb w zakresie jego ochrony i opieki nad nim, w celu zachowania dla obecnych i przyszłych pokoleń. Program obejmuje szerokie spektrum zagadnień związanych z bogatym dziedzictwem kulturowym Województwa Zachodniopomorskiego, zarówno zagadnienia kontekstu historycznego, zachowanego zasobu materialnego dziedzictwa, jego mocnych i słabych stron, prawa i finansów, ale głównie wytycza cele strategiczne i określa zadania opieki nad zabytkami w perspektywie do roku 2020.

Realizacja Programu powinna przyczynić się do poprawy stanu zachowania zabytków oraz wzmocnić tożsamość środowisk lokalnych regionu województwa zachodniopomorskiego - zwiększając przy tym atrakcyjności regionu zarówno pod względem materialnego dziedzictwa kulturowego oraz atrakcyjności turystycznej.

5) Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego (przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XLV/530/2010 z dnia 29.10.2010 r.)

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego jest opracowaniem o charakterze regionalnym, stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań. Dzięki zintegrowanemu systemowi planowania zapewniona jest odpowiednia korelacja planu z koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju oraz ze strategią rozwoju województwa. Plan określa uwarunkowania i kierunki rozwoju województwa w zakresie:

- a) organizacji struktury przestrzennej, w tym podstawowych elementów sieci osadniczej,
- b) infrastruktury społecznej i technicznej,
- c) ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- d) lokalizacji inwestycji publicznych rządowych i samorządu województwa.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego ma trzy zasadnicze cele:

- a) dostarczenie informacji o województwie, zwłaszcza o jego uwarunkowaniach przestrzennych i kierunkach rozwoju w tej dziedzinie,
 - b) kształtowanie polityki przestrzennej w województwie, zgodnej ze strategią rozwoju kraju, strategią rozwoju województwa i innymi dokumentami strategicznymi i programowymi,
 - c) koordynację elementów planowania rozwoju wynikających ze zobowiązań międzynarodowych, planowania krajowego, regionalnego i lokalnego.
- Realizując te cele plan zagospodarowania przestrzennego województwa określa:

- a) uwarunkowania zewnętrzne, wynikające z obowiązujących przepisów prawa, położenia województwa w przestrzeni krajowej i europejskiej oraz z krajowych i europejskich strategii i programów rozwoju,
- b) uwarunkowania wewnętrzne, wynikające ze strategii i programów wojewódzkich, stanu środowiska przyrodniczego i kulturowego, potrzeb jego ochrony, stanu zagospodarowania przestrzeni oraz rozwoju społeczno-gospodarczego województwa,
- c) kierunki i działania służące realizacji strategicznych celów rozwoju województwa, z uwzględnieniem zadań o znaczeniu ponadlokalnym o zasięgu krajowym i wojewódzkim,
- d) narzędzia realizacji planu, w tym rekomendacje do krajowej i regionalnej polityki przestrzennej oraz system monitoringu.

Plan jest elementem regionalnego planowania strategicznego i stanowi podstawowe narzędzie koordynacji różnych sfer rozwoju województwa w przestrzeni, a jednocześnie służy przestrzennej konkretyzacji celów sformułowanych w strategii rozwoju województwa i w innych dokumentach programowych. Plan łączy planowanie krajowe z planowaniem miejscowym i formułuje propozycje do koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, planu zagospodarowania przestrzennego obszarów morskich i projektów międzynarodowych o charakterze planistycznym. Z drugiej strony stanowi podstawę do formułowania regionalnych wniosków do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i ich oceny pod kątem realizacji celów regionalnych. Samorządom lokalnym i inwestorom plan dostarcza informacji, jakie dobre praktyki powinni stosować w gospodarowaniu przestrzenią.

Głównym celem świadomej polityki przestrzennej jest właściwe wykorzystanie przestrzeni i jej zasobów oraz istniejącego zainwestowania dla potrzeb rozwojowych zapewniających wzrost poziomu i jakości życia społeczeństwa. Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć:

- a) ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i dziedzictwo kulturowe,
- b) wykorzystanie zasobów tej przestrzeni - surowców naturalnych, potencjału naturalnego (wody morskie i lądowe, odnawialne źródła energii, rolnicza i leśna przestrzeń produkcyjna) oraz potencjału wynikającego z istniejącego zagospodarowania (sieć osadnicza, infrastruktura, zabudowa), wykorzystanie naturalnych preferencji przestrzeni osiągniętych w wyniku zainwestowania lub możliwych łatwo do osiągnięcia w wyniku określonych działań stymulacyjnych,
- c) harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

Ustalenia planu nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadań celu publicznego.

6) Polityka Kulturalna Województwa Zachodniopomorskiego

Dokument został przyjęty uchwałą Nr 1394/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 30 sierpnia 2016 r. Dokument dotyczy polityki samorządu województwa w zakresie kultury i jest oparty na przekonaniu, że dziedzina ta stanowi ważny element łączący i scalający wspólnotę mieszkańców Pomorza Zachodniego, a także jest kluczowym obszarem wpływającym na rozwój i atrakcyjność regionu, a wszystkie nakłady na kulturę i dziedzictwo narodowe należy traktować jako długofalową inwestycję decydującą o popularności biznesowej i turystycznej Pomorza Zachodniego.

Strategicznym priorytetem polityki kulturalnej Województwa Zachodniopomorskiego jest stały rozwój intelektualny i cywilizacyjny społeczności Pomorza Zachodniego oraz systematyczny wzrost potencjału kulturalnego regionu. Działania samorządu województwa w zakresie polityki kulturalnej określone w dokumencie ukierunkowane są m. in. na:

- a) wzmocnienie pozycji Pomorza Zachodniego, jako istotnego regionu na mapie kulturalnej Polski,
- b) wykorzystanie unikalnego położenia geograficznego i kulturowego regionu, wykraczającego poza granice województwa (Euroregion Pomerania, region bałtycki),
- c) zachowanie i rozwijanie unikalnego środowiska kulturowego wyznaczenie kierunków rozwoju sektora kultury w regionie,

- d) kreowanie/inicjowanie działań wychowujących przyszłych odbiorców oferty kulturalnej,
- e) pobudzanie i rozwijanie aktywnego udziału w kulturze.

Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego widzi potrzebę wspierania rozwoju kultury w regionie, mając świadomość roli, jaką kultura odgrywa w budowaniu więzi społecznych, pobudzaniu tożsamości regionalnej, jednocześnie jako czynnika wpływającego na wzrost atrakcyjności miast i regionów dla mieszkańców, turystów i inwestorów. Narzędzia wsparcia określone w „Polityce”, to:

- a) Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014 - 2020 - rozumiany jako instrument finansowej interwencji w celu zapewnienia środków na modernizację obiektów kultury.
- b) Kontrakt Terytorialny Województwa Zachodniopomorskiego - umowa zawarta pomiędzy Rządem a Samorządem Województwa, w której wskazano do realizacji przedsięwzięcia priorytetowe mające istotne znaczenie dla rozwoju kraju oraz Pomorza Zachodniego, wraz ze sposobem ich finansowania, koordynacji i realizacji.
- c) Budżet samorządu województwa.

Gmina Dobra, w związku z realizacją swoich zadań ustawowych, przyjęła uchwałami Rady Gminy dokumenty strategiczne oraz akty prawa miejscowego bezpośrednio oraz pośrednio związane z ochroną i opieką nad zabytkami:

- uchwała nr III/48/02 Rady Gminy Dobra z dnia 30 grudnia 2002 r., w sprawie uchwalenia **„Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dobra”**. Oprac. Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego. Szczecin 2002 r. Przedmiotowy dokument określa ramy prowadzenia polityki przestrzennej Gminy Dobra,
- uchwała nr XVI/254/04 Rady Gminy Dobra z dnia 26 sierpnia 2004 r. w sprawie przyjęcia **Strategii Rozwoju Lokalnego Gminy Dobra**,
- uchwała nr XIV/176/08 Rady Gminy Dobra z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie określenia **zasad udzielania dotacji celowej z budżetu Gminy Dobra na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków**, zmieniona uchwałą nr XLII/595/10 Rady Gminy Dobra z dnia 28 października 2010 roku. Dokument określa zasady

udzielania dotacji właścicielowi lub posiadaczowi zabytku umiejscowionego na terenie Gminy Dobra na sfinansowanie prac konserwatorskich restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,

Rozdział 2 Zasób dziedzictwa i krajobrazu kulturowego na terenie gminy Dobra

1. Ogólna charakterystyka zasobu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Dobra

Gmina Dobra położona jest w północno zachodniej części województwa zachodniopomorskiego, w środkowej części powiatu Police. Region ten nazywany jest też Krainą Wkrzańską. Usytuowana jest w pasie gmin przygranicznych w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Szczecin, z którym graniczy od strony wschodniej i z Republiką Federalną Niemiec od strony zachodniej. Położona jest w stosunkowo niewielkiej odległości, około 100 - 120 km od nadmorskich ośrodków wypoczynkowych pobraża Bałtyku, usytuowanych zarówno po stronie niemieckiej, jak i po stronie polskiej. Siedzibą władz gminy jest wieś Dobra. Gmina usytuowana jest na południowym skraju kompleksu leśnego Puszczy Wkrzańskiej, granicząc z dwoma rezerwatami przyrody: Bolków i Sławoszewo.

Przez obszar gminy przepływa rzeczka Mała Gunica, która kończy bieg w pobliskim jeziorze Świdwie stanowiącym obszar ptasiego rezerwatu. Na terenie gminy znajdują się na mocy podjętych uchwał, objęte ochroną prawną drzewa, pomniki przyrody. Są to: dwa platany klonolistne w Dobrej, grupa ok. 98 grabów w Mierzynie, zespół dębów szypułkowych i czterech buków w Kościecinie, pięć jesionów w Rzędzinach. Gmina, licząca 17 miejscowości, podzielona jest na 12 sołectw: Bezrzecze, Buk, Dobra, Dołuje, Grzepnica, Łęgi, Mierzyn, Rzędziny, Skarbimierzyce, Stolec, Wąwelnica, Wołczkowo, w ramach których znajdują się wsie niesołeckie i osady: Kościno, Lubieszyn, Płochocin, Redlica, Sławoszewo. Obszar gminy stanowi fragment terenów historycznego Księstwa Pomorskiego, pozostającego we władaniu książąt pomorskich do 1630 roku, następnie monarchii szwedzkiej, a od 1720 roku państwa pruskiego. Krajobraz kulturowy terenu gminy był kształtowany, podobnie jak na całym obszarze Pomorza w okresie od około 10 tysiąclecia p.n.e. i stanowi wypadkową zmieniających się naturalnych warunków przyrodniczo - krajobrazowych oraz działalności człowieka, związanej z przemianami gospodarczo - politycznymi i kulturalnymi regionu.

Wynikiem tego osadnictwa są liczne stanowiska archeologiczne szacowane na liczbę 250 (według danych programu badawczego pod nazwą Archeologiczne Zdjęcie Polski -AZP). Spośród nich trzy, znajdujące się w granicach wsi Dobra, zostały wpisane do rejestru zabytków. W południowej części wsi Łęgi zachowany jest ślad po wczesnośredniowiecznym grodzisku, założonym tu w XI – XII wieku. Najwcześniejsze ślady osadnictwa odkryto w okolicach wsi Buk, Mierzyn i Łęgi.

W zbiorach Muzeum Narodowego w Szczecinie przechowywane są skarby z okresu brązu, pochodzące z okolic Buku, Mierzyna i Wołczkowa. Niewątpliwie obszar Gminy Dobra stanowi część regionu, na terenie którego zorganizowany rozwój średniowiecznego osadnictwa datowany jest już na połowę XIII wieku. Wsie powstawały najczęściej w miejscu najstarszych jednostek osiedleńczych, wzdłuż historycznych traktów i posiadały układy przestrzenne charakterystyczne dla średniowiecza, takie jak ulicówki i placowe w typie owalnicy. Powstało wówczas 10 jednostek osadniczych wzdłuż historycznych traktów komunikacyjnych biegnących w kierunku Szczecina, na których rozwinęły się dzisiejsze wsie: Bezrzecze, Buk, Dobra, Dołuje, Mierzyn, Rzędziny, Skarbimierzyce, Stolec, Wąwelnica, Wołczkowo. Osadnictwo tego okresu było ściśle związane z nadaniami książęcymi dla instytucji kościelnych i klasztornych ze Szczecina. Do kolegiaty Najświętszej Marii Panny należało wówczas Bezrzecze, Wąwelnica, Skarbimierzyce oraz częściowo Buk i Dobra. Dobra pozostawała także w tym okresie w części własnością kościoła Św. Ottona a w części cysterek ze Szczecina. Do klasztoru Św. Jana należała część Grzepnicy. W XV-XVI wieku własnością rodów rycerskich były: w części Bezrzecze (rodu von Lindstedt a następnie rodu von Ramin), w części Dobra (rodu von Nemecke), w części Grzepnica (rycerza Albertusa) oraz Stolec (rodu von Blankenburg`ów, a następnie von Ramin`ów).

Wołczkowo w średniowieczu było lennem szpitala św. Jerzego w Szczecinie. Teren obejmujący obszar dzisiejszej Gminy Dobra w okresie nowożytnym, z uwagi na swoje graniczne położenie był kilkakrotnie narażony na zniszczenia w wyniku prowadzonych tu działań wojennych, w tym zwłaszcza wojny trzydziestoletniej w latach 1618-1648 i wojny północnej w latach 1720 - 1721. W 1764 roku rozpoczęto w Państwie Pruskim podział gruntów i uwłaszczanie chłopów w dobrach państwowych, a w 1807 roku zniesiono poddaństwo osobiste chłopów. Przyczyniło się to do powstania folwarków. Jeszcze w XVIII wieku, na terenie istniejących wsi lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie powstały folwarki w Bezrzeczu, Grzepnicy, Kościeńcu, Skarbimierzycach, Płochocinie, Rzędzinach i Stolcu oraz w XIX wieku w Lubieszynie, Łęgach, Redlicy, Sławoszewie i nieistniejącym dzisiaj

Jutroszewie. Zakładane folwarki skutkowały także rozwojem nowych gospodarstw chłopskich przy wsiach. Tak powstające lub rozwijające się dzięki nowym założeniom wsie posiadały różnorodną zabudowę. Obok chat siedliskowych i zabudowań folwarcznych pojawiły się również obiekty rezydencjonalne i sakralne oraz zabudowania przemysłowe. Utworzyły one krajobraz architektoniczny terenu dzisiejszej gminy, świadczący o rozwoju gospodarczym i kulturalnym regionu. Na terenie gminy zachowały się obiekty będące pozostałością historycznych zabudowań chłopskich, głównie gospodarstw mało i średniorolnych z przewagą domów murowanych, wzniesionych w końcu ostatniej ćwierci XIX wieku i na pocz. XX wieku. Są to budynki mieszkalne i gospodarcze z frontowym usytuowaniem chałup mieszkalnych i budynków gospodarczych, posadowionych w głębi parceli. Zagrody są stosunkowo małe o układzie zamkniętym lub zabudowanym w podkowę. Spotykamy je we wsiach: Bezrzecze, Dołuje, Wąwelnica, Wołczkowo. Nie ma praktycznie na obszarze gminy obiektów wzniesionych w konstrukcji ryglowej lub drewnianych, charakterystycznych dla pejzażu architektonicznego pomorskiej wsi z XVIII i XIX wieku. Wyjątkiem są tu nieliczne zachowane obiekty zbudowane w części w konstrukcji ryglowej, jak domy mieszkalne zachowane w Dobrej przy ul. Granicznej, stodoła przy domu nr 1 (leśniczówka) w Grzepnicy, dom mieszkalny przy ul. Weleckiej 27 i budynek gospodarczy przy ul. Weleckiej nr 35 w Mierzynie, dom mieszkalny nr 7 w Rzędzinach, kuźnia w Stolcu, stodoła przy domu nr 15 w Wąwelnicy.

Po licznych niegdyś folwarkach zachowały się budynki mieszkalne w typie czworaków w Kościeńcu, Rzędzinach i Stolcu oraz w typie dwojaków w Mierzynie i Skarbmierzycach. Niewątpliwie do najlepiej zachowanych fragmentów historycznych układów przestrzennych, pomimo powojennych, niekorzystnych zmian w pejzażu architektonicznym Gminy Dobra należą zabudowy wsi: Grzepnica, Kościno, Stolec i Wołczkowo. Przekształcenia i ubytki oryginalnej zabudowy spowodowały degradację pierwotnych układów przestrzennych we wsiach w typie owalnicy takich jak: Dołuje, Mierzyn, Wąwelnica czy powstałych w typie ulicówki jak: we fragmentach zabudowy wsi Buk. Rozwój i zmiany architektoniczne wsi w przypadku Dobrej, spowodowały przekształcenie pierwotnego ulicowego układu w typ wielodrożnicy. Najstarszymi, zachowanymi na terenie gminy obiektami i jednocześnie należącymi do najcenniejszych pod względem walorów zabytkowych są budowle sakralne: granitowe kościoły w Buku, Dobrej (przebudowany w XIX w.), Mierzynie, Wąwelnicy i Wołczkowie oraz granitowo ceglana świątynia w Bezrzeczu. Najstarsze budowle sakralne wykonywane były z ciosów granitowych

i kamienia polnego, łączonych zwłaszcza w górnych partiach z cegłą. Obok architektury rezydencjonalnej, stanowiły dominanty architektonicznego krajobrazu gminy. Nie zachowały się liczne niegdyś cmentarze przykościelne. Cmentarze znajdujące się w bezpośrednim sąsiedztwie kościołów i funkcjonujące od czasu swojego powstania, przenieszone były na obrzeża wsi, zgodnie z rozporządzeniem ówczesnych władz państwowych.

Nieużytkowane, po wojnie uległy dewastacji. Jedyne słabo czytelne ślady po układzie dawnego cmentarza, widoczne są w formie nasadzeń drzew przy kościele w Bezzreczu i Buku oraz cmentarz leśny w zachodniej części wsi Buk. Zachowały się także ślady po cmentarzu w Grzepnicy (po drodze do Jutroszewa), przykościelnym w Wąwelnicy, Wołczkowie, Stolcu oraz pozostałości cmentarza wraz z kaplicą w Kościnie. Czynny cmentarz w Bezzreczu w części stanowi fragment dawnego historycznego cmentarza. W Dołujach znajduje się obecnie nieczynny cmentarz ewangelicki z poł. XIX w., który jest wpisany do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków (nr rej A-1566).

Architektura pałacowa i dworska na obszarze Gminy Dobra to obiekty wzniesione w XIX w. i na pocz. XX w., głównie w połączeniu z towarzyszącą im zabudową folwarczną. Rozwój majątków folwarcznych na obecnym terenie gminy, w okresie od końca XVIII do początku XX wieku, wzbogacił zabudowę wsi o charakterystyczne zabudowania związane z hodowlą bydła i trzody chlewnej. Założenia folwarczne w znacznej mierze uległy degradacji w okresie powojennym. Wyjątkiem jest tu odbudowany folwark wraz z dworem w Skarbimierzycach. Czytelne są do dzisiaj zachowane fragmenty założeń folwarcznych, szczególnie w Stolcu oraz w Bezzreczu, Grzepnicy, Dobrej, Dołujach i Rzędzinach. Nie przetrwały dawne rezydencje przy folwarkach zburzone w latach 1945- 1950: pałace w Rzędzinach i Bezzreczu oraz dwory w Dobrej, Kościnie i Grzepnicy. Zachowane są jedynie dwie rezydencje: dwór w Skarbimierzycach i pałac w Stolcu. Szczególnie ten ostatni to cenny przykład barokowego założenia i jednocześnie pozostałość po jednym z największych dawnych majątków ziemskich regionu. Obejmuje założenie pałacowe w układzie *entre cour et jardin* („między dziedzińcem a ogrodem”) z parkiem w części francuskim i części krajobrazowym, zabudową gospodarczą, folwarkiem, zabudową mieszkaniową pracowników folwarku oraz kościołem wraz z cmentarzem przykościelnym. Majątek był własnością rodu von Ramin. Raminowie byli także fundatorami kościoła, założyli cmentarz przy świątyni, który pełnił także funkcję rodowej nekropolii.

Dawne zabudowania folwarczne stanowią dzisiaj stosunkowo słabo wykorzystywany potencjał, gdyż pomimo częściowej degradacji pierwotnej zabudowy, posiadają one oprócz

wartości kulturowej także wymierną wartość materialną. Praktycznie nie zachowały się założenia parkowe usytuowane w bezpośrednim sąsiedztwie rezydencji dworskich czy pałacowych. Ślady po istniejących parkach czytelne są w Bezzreczu z zachowanym szpalerem lip i grabów, a w Buku: w formie kępy drzew iglastych.

W Dobrej od strony wschodniej folwarku: zachowana jest aleja jesionowa i dębowa oraz starodrzew lipowy i topolowy. W Grzeczycy pozostała aleja klonowa, a w Rzędzinach aleja kasztanowa i starodrzew dębowy. Ponadto zachowana jest droga wiejska z aleją lipową łącząca Stolec z Bolkowem przy rezerwacie ptasim Jeziora Świdwie. Zachowane są czytelnie dawne parki w Dobrej, Stolcu, Kościeńcu, Skarbimierzycach i Rzędzinach. Z końca XIX wieku pochodzi interesująca modernistyczna architektura leśniczówki w Grzeczycy.

Wyznacznikiem charakteryzującym poziom rozwoju infrastruktury technicznej w okresie ostatniego stulecia są zachowane obiekty architektury przemysłowej: wiatrak koźlak w Mierzynie, gorzelnia i remiza w Rzędzinach, gorzelnia w Dobrej oraz kuźnia i remiza w Stolcu. Naturalne walory krajobrazowe terenu, obejmującego obszar Gminy Dobra, w połączeniu

z obiektami stanowiącymi dziedzictwo kulturowe regionu można niewątpliwie uznać za podstawowe atuty przy ocenie atrakcyjności obszaru, zarówno jako gminy turystycznej, jak i posiadającej korzystne warunki dla stałego pobytu mieszkańców.

Działania II wojny światowej szczęśliwie ominęły obszar gminy, niemniej są wyraźne zniekształcenia zabudowy powstałe w wyniku powojennych zaniedbań, szczególnie w przypadku nieruchomości należących do dawnych Państwowych Gospodarstw Rolnych. Praktycznie wszystkie zabudowania folwarczne osiągnęły mniejszy lub większy stopień degradacji. Znaczna ich część jest nieużytkowana. Niekorzystne zmiany w wyniku dekapitalizacji, a następnie prowadzonych remontów, występują w obrębie historycznych budynków mieszkalnych i gospodarczych oraz związane są z wymianą tynków, ociepleniami elewacji, wymianą stolarki, pokrycia dachowego i rezygnacji w większości przypadków z dachówki ceramicznej na rzecz tańszych rozwiązań, gubiących plastykę dachu, jak np. blacha i wreszcie z rozbudową chałup o dodatkowe kondygnacje, kryte stropodachami, czy ocieplanie elewacji z niszczeniem lub zakrywaniem ozdobnego detalu architektonicznego i ceglanego lica elewacji budynków.

2. Zabytki nieruchome na terenie gminy Dobra

Na terenie Gminy Dobra obowiązuje 16 wpisów do rejestru zabytków nieruchomych Województwa Zachodniopomorskiego. Obejmują one:

- **Park pałacowy w Bezrzeczu** (nr rej A-864). Obecnie z trudem czytelny, zachowany dawny układ kompozycyjny parku, pochodzącego z końca XVIII w.,

- **Park dworski w Dobrej** (nr rej A-541). Park krajobrazowy z XVIII - XIX w.,

- **Park pałacowy w Kościele** (nr rej A-577). Obecnie słabo czytelny dawny układ kompozycyjny parku, pochodzącego z 2 poł. XVIII w.,

- **Park dworski w Rzędzinach** (nr rej A-532). Obecnie z trudem czytelny, zachowany dawny układ kompozycyjny parku, pochodzącego z końca XVIII w.,

- **Park dworski w Skarbimierzycach** (nr rej. A-531). Obecnie z trudem czytelny, zachowany dawny układ kompozycyjny parku, pochodzącego z końca XVIII w.,

- **Dawny cmentarz ewangelicki położony przy ul. Daniela w miejscowości Dołuje** (nr rej. A-1566). Powstał w połowie XIX wieku - obecnie wyłączony z użytkowania.

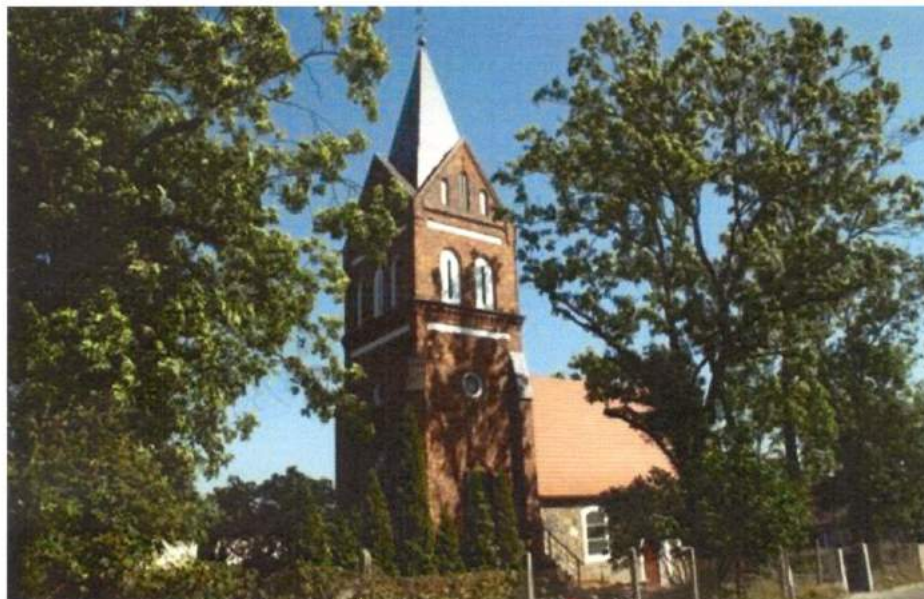
- **Pałac i park w Stolcu** (nr rej. A-536). Pałac zbudowany został w stylu klasycyzującego baroku. Budowa pałacu rozpoczęta została przez Jurgena Bernharda von Ramin w 1721 roku i zakończona w 1727 roku. Powstało założenie w typie „entre cour et jardin” wraz z parkiem założonym w stylu francuskim. Pałac w okresie powojennym utracił całe wyposażenie wnętrza. Park w części ma charakter parku francuskiego a w części krajobrazowego. Datowany na XVIII - XIX w.

- **Kościół w Stolcu p.w. św. Maksymiliana Kolbe i cmentarz przykościelny (brama i pomnik Jurgena Bernharda von Ramin (nr rej A-507).** Kościół zbudowany został w stylu barokowym, murowany z cegły i kamienia polnego, otynkowany z wieżą wzniesioną w konstrukcji szkieletowej jako fundacja Jurgena Bernharda von Ramin tuż obok zespołu pałacowego w latach 1731-1735. Częściowo zniszczony podczas II wojny światowej odbudowany został w 1982 roku. Cmentarz przykościelny w Stolcu powstał w drugiej ćw. XVIII w. wraz budynkiem kościoła.

- **Kościół w Bezzreczu p.w. Matki Boskiej Różańcowej wraz z cmentarzem przykościelnym** (nr rej. A-503). Kościół jest murowany z kamienia polnego w XVw., został przebudowany w 2 poł. XIXw., otrzymał wówczas ceglana neogotycką wieżę. Na terenie cmentarza ochroną prawną objęto również starodrzew z gatunku lipa, kasztanowiec, jesion oraz fragment kamiennego muru cmentarnego,

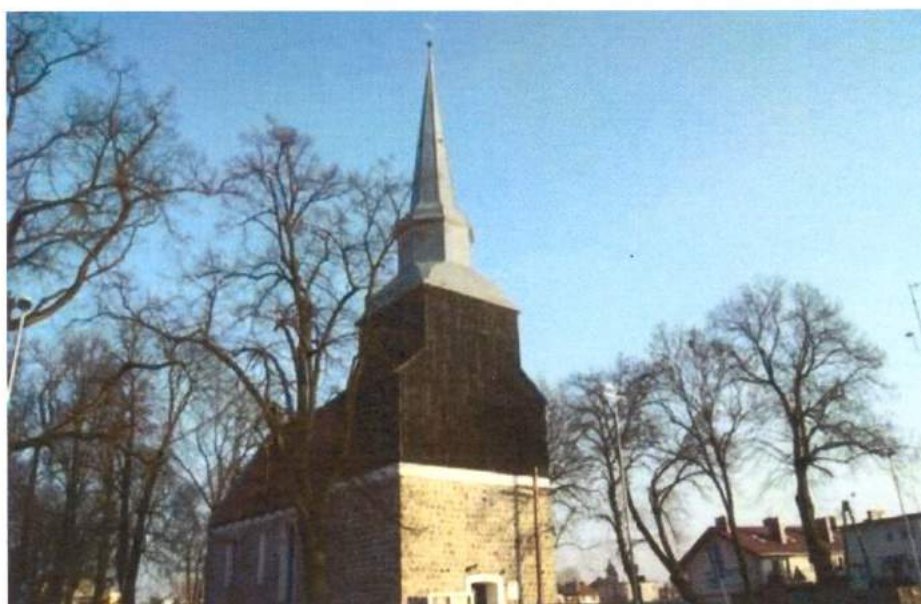
- **Kościół w Buku p.w. św. Antoniego wraz z cmentarzem** (nr rej A-498). Zbudowany został z ciosów granitowych w 2 poł. XIIIw., przebudowywany z użyciem cegły w XVI w. i ponownie w 1869 r.,

- **Kościół w Dobrej p.w. Matki Boskiej Królowej Świata** (nr rej A-497). Kościół wzniesiono w 2 poł. XIII w. z ciosów granitowych, został przebudowany z użyciem cegły w 1879 roku z nadaniem mu form neogotyckich,

- **Kościół w Mierzynie p.w. Matki Boskiej Bolesnej wraz z cmentarzem przykościelnym** (nr rej A-477). Jest murowany z ciosów granitowych. Powstał w 2 poł. XIII w., po pożarze wieży w 1637 roku, odbudowany w 1644 roku, otrzymał drewnianą wieżę,

- **Kościół p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej w Wąwelnicy** (nr rej. A-508). Jest murowany z kamienia polnego, powstał w 2 poł. XIII w., został rozbudowany w XV w., a następnie przebudowany w XVIII w., z którego to czasu pochodzi drewniana wieża,

- **Kościół filialny p.w. MB Fatimskiej (odbudowany) wraz z terenem cmentarza przykościelnego i kamiennym murem ogrodzeniowym położony w miejscowości Kościno** (rej. nr A-1136). Kaplica powstała w pierwszej ćwierci XIX w. na planie prostokąta z jednoprzestrzennym wnętrzem, położona w środkowej części dawnego cmentarza.

- **Kościół w Wolczkowie p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej wraz z cmentarzem przykościelnym** (nr rej. A-509). Kościół jest murowany z ciosów kamiennych i cegły. Powstał w końcu XIII w., częściowo przebudowany w XVI w. Ceglana wieża zbudowana w 1900 r. Na terenie cmentarza ochroną prawną objęto również starodrzew z gatunku jesion, klon, lipa, daglezja oraz ceglany mur ogrodzeniowy,

- **Wiatrak koźlak w Mierzynie** (nr rej. A-523). Wiatrak w konstrukcji drewnianej zbudowany został w 1830 r.

3. Zabytki ruchome na terenie gminy Dobra

Wpisem do rejestru zabytków ruchomych objęto **33 zabytki** stanowiące wyposażenie 6 kościołów na terenie wsi: Bezrzecze, Buk, Dobra, Mierzyn, Wąwelnica i Wołczkowo.

Miejscowość	Miejsce przechowywania	Rodzaj zabytku	Określenie zabytku	Materiał/technika	Czas powstania	Numer rejestru
Bezrzecze	kościół MB Różańcowej	świecznik (stwierdzono brak, 2003)	stojący, kandelabrowy, jednoświecowy, inskrypcja	brąz	1617	179
Bezrzecze	kościół MB Różańcowej	instrument muzyczny - organy	Organy Christiana Friedricha Völknera z Duninowa	drewno/cynk/kość	Lata 90.XIX wieku	582
Bezrzecze	kościół MB Różańcowej	prospekt organowy	Szafa organowa	drewno	Lata 90.XIX wiek	582
Buk	kościół św. Antoniego Padewskiego	ołtarz główny	jednoosiowy, jednokondygnacyjny, ambonowy	drewno/snycerka/poli chromia	1730	187
Buk	kościół św. Antoniego Padewskiego	rzeźba (z ołtarza głównego)	anioły, w zwieńczeniu ołtarza	drewno/snycerka/poli chromia	1730	187
Buk	kościół św. Antoniego Padewskiego	epitafium	Otto Gustava von Lepel, z panopliami	piaskowiec	1739	187
Dobra	kościół MB Królowej Świata	ambona (korpus)	pierwotnie w ołtarzu, sam korpus	drewno/snycerka	1727	21
Dobra	kościół MB Królowej Świata	ołtarz główny	dawniej ambonowy, atektoniczny	drewno/snycerka/poli chromia	1727	21
Dobra	kościół MB Królowej Świata	epitafium	Bogusława Ernesta v. Ramin, w formie nastawy ołt.	drewno/snycerka/poli chromia	1729	21
Dobra	kościół MB Królowej Świata	instrument muzyczny	dzwon, ludw. C. Voss	spiz/odlew	1861	21
Mierzyn	kościół MB Bolesnej	obraz (z ołtarza głównego)	Ostatnia Wieczerza (predella)	drewno/olej	1 połowa XVIII wieku	186
Mierzyn	kościół MB Bolesnej	obraz (z ołtarza głównego)	Zesłanie Ducha Świętego (zwieńczenie)	drewno/olej	1 połowa XVIII wieku	186
Mierzyn	kościół MB Bolesnej	obraz (z ołtarza głównego)	Cierniem Koronowanie (prawy uszak)	drewno/olej	1 połowa XVIII wieku	186
Mierzyn	kościół MB Bolesnej	ołtarz główny	architektoniczny, jednoosiowy, jednokondygnacyjny	drewno/snycerka/poli chromia	1 połowa XVIII wieku	186
Mierzyn	kościół MB Bolesnej	obraz (z ołtarza głównego)	Pokłon Pasterzy (lewy uszak)	drewno/olej	1 połowa XVIII wieku	186
Mierzyn	kościół MB Bolesnej	rzeźba (z ołtarza głównego)	2 putta z tarczami herbowymi	drewno/snycerka/poli chromia	połowa XVIII wieku	186

Mierzyn	kościół MB Bolesnej	rzeźba (z ołtarza głównego)	Chrystus Zmartwychwstały	drewno/snycerka/poli chromia	połowa XVIII wieku	186
Mierzyn	kościół MB Bolesnej	świeczniki	stojące, kandelabrowe, jednoświecowe	brąz	początek XVII wieku	173
Mierzyn	kościół MB Bolesnej	krzyż ołtarzowy	krzyż ołtarzowy - na wysokiej stopie	stop metali/posrebrzony	przełom XIX/XX	172
Wąwelnica	kościół MB Częstochowskiej	ambona	korpus, typ przyścienny, 8-boczna, malowidła		XVII	135
Wąwelnica	kościół MB Częstochowskiej	malowidło (z ambony)	4 Ewangelistów		XVII	135
Wolczkowo	kościół MB Szkaplerznej	parapet empory muzycznej	z 13 prostokątnymi płycinami	drewno	1 ćw. XX wieku	87
Wolczkowo	kościół MB Szkaplerznej (obecnie w Katedrze św. Jakuba w Szczecinie)	obraz (z ołtarza)	Modlitwa w Ogrójcu; malarz Georg Meyn	olej na drewnie	1722	87
Wolczkowo	kościół MB Szkaplerznej	monstrancja	z inskrypcją i datą, gloria typu wieżyczkowego	metal, złocenia, odlew	1913	87
Wolczkowo	kościół MB Szkaplerznej	waza ogrodowa (ob. kropielnica)	typu kielichowego, baza kwadratowa, czasza płytka i szeroka	sztuczny kamień (?). Odlew	2 połowa XIX wieku	87
Wolczkowo	kościół MB Szkaplerznej	ołtarz	architektoniczny, 1-osioowy, 1-kondygnacyjny, obrazy tablicowe	drewno, stolarka, snycerka	ok. 1722	87
Wolczkowo	kościół MB Szkaplerznej	obraz (z ołtarza)	Ostatnia Wieczerza	olej na drewnie	ok.. 1722	87
Wolczkowo	kościół MB Szkaplerznej	misa chrzcielna	ze sceną: Adam i Ewa przy Drzewie Wiadości Dobrego i Złego	mosiądz, technika trybowania i puncowania	połowa XVII wieku	87
Wolczkowo	kościół MB Szkaplerznej	szafa organowa	wolnostojąca z prospektem	drewno	początek XX wieku	87
Wolczkowo	kościół MB Szkaplerznej	ambona	architektoniczna, na rzucie 6-boku, korpus wsparty na kolumnie	drewno, polichromia	początek XX wieku	87
Wolczkowo	kościół MB Szkaplerznej	chrzcielnica	typu kielichowego, na rzucie 8-boku	drewno, polichromia	początek XX wieku	87
Wolczkowo	kościół MB Szkaplerznej	instrument muzyczny	organów z szafą organową; zakład Paula Voelknera, prospekt architekton., 5-osioowy	drewno	początek XX wieku	87
Wolczkowo	kościół MB Szkaplerznej	Rzeźba – brak zabytku	MB z Dzieciątkiem - brak	drewno/snycerka/poli chromia	początek XVI wieku	555

Dodatkowo zewidencjonowane są cztery obiekty wpisane do rejestru zabytków, które pochodzą z terenu gminy Dobra, ale obecnie znajdują się w depozytach bądź w przechowaniu w innym miejscu:

Miejscowość	Pierwotne miejsce przechowywania	rodzaj zabytku	Określenie zabytku	Materiał/technika	Czas powstania	Numer rejestru
Buk - obecnie w Katedrze św. Jakuba w Szczecinie	kościół św. Antoniego	epitafium	Teofila Michaelisa, z panopliami, rzeźba figuralna	drewno/snycerka/polichromia	1709	187
Wołczkowo - obecnie w holu Wyższego Seminarium Duchownego w Szczecinie	kościół MB Szkaplerznej	rzeźba	Niezidentyfikowany święty (św. Wawrzyniec?)	drewno/snycerka/polichromia	XVIII wiek	555
Wołczkowo - obecnie w konserwacji w Szczecinie	kościół MB Szkaplerznej	rzeźba	Chrystus Zmartwychwstały	drewno/snycerka/polichromia	1 połowa XVIII wieku	555
Wołczkowo - obecnie w Muzeum Katedralnym św. Jakuba w Szczecinie	kościół MB Szkaplerznej	rzeźba	Anioł Chrzcielny	drewno/snycerka/polichromia	1 ćw. XVIII wieku	555

W wojewódzkiej ewidencji zabytków znajdują się ponadto 53 stanowiska archeologiczne:

Miejscowość	Numer w miejscowości	Arkusze AZP	Nr na arkuszu	Miejscowość	Numer w miejscowości	Arkusze AZP	Nr na arkuszu
Buk	17	28-04	67	Lęgi	27	28-04	61
Buk	18	28-04	68	Lęgi	29	28-04	72
Dobra	60	28-04	69	Mierzyn	45	30-04	148
Dobra	64	29-04	122	Mierzyn	40	30-04	99
Dobra	53	29-04	116	Mierzyn	43	30-04	107
Dobra	58	29-04	117	Mierzyn	44	30-04	108
Dobra	57	29-04	118	Mierzyn	41	30-04	102
Dobra	63	29-04	120	Mierzyn	38	30-04	97
Dobra	62	29-04	121	Mierzyn	39	30-04	98
Dobra	59	29-04	128	Mierzyn	46	30-04	145
Dobra	54	29-04	129	Mierzyn	47	30-04	146
Dobra	56	29-04	130	Mierzyn	42	30-04	104
Dobra	65	29-04	134	Mierzyn	48	30-04	147
Dobra	66	29-04	135	Mierzyn	37	30-04	80
Dobra	61	29-04	138	Rzędziny	9	28-04	75
Grzeczynica	3	28-04	76	Rzędziny	8	28-04	64
Lęgi	34	28-04	70	Rzędziny	10	28-04	58
Lęgi	32	28-04	59	Sławoszewo	7	28-04	63
Lęgi	3	28-04	74	Wołczkowo	33	29-04	127

Łęgi	4	28-04	73	Wołczkowo	38	29-04	125
Łęgi	33	28-04	71	Wołczkowo	37	29-04	124
Łęgi	30	28-04	66	Wołczkowo	36	29-04	123
Łęgi	5	28-04	65	Wołczkowo	41	29-04	133
Łęgi	31	28-04	60	Wołczkowo	39	29-04	119
Łęgi	26	28-04	57	Wołczkowo	44	29-04	136
Łęgi	15	28-04	62	Wołczkowo	45	29-04	137
Kościno	6	30-04	151				

Na terenie Gminy znajdują się trzy obiekty archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Są to na terenie wsi Dobra: cmentarzysko kurhanowe, kurhan i obozowisko. Gmina Dobra nie posiada pomnika historii, a także nie ma na jej terenie muzeum. Gmina nie posiada również wydzielonego obszaru objętego ochroną konserwatorską jako Park kulturowy. Strefy ochrony konserwatorskiej ujmowane są sukcesywnie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

Zgodnie z art. 22 pkt. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wójt prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Gmina posiada Gminną Ewidencję Zabytków (w skrócie GEZ), opracowaną w 2019 roku. Stanowi ona solidną bazę danych w formie kart adresowych, wykonanych dla 107 obiektów - w tym 23 kart dla zabytków objętych ochroną na mocy wpisu do rejestru.

5. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla Gminy

Zachowane szczególnie cenne obiekty zabytkowe na terenie Gminy Dobra, objęte zostały ochroną na mocy wpisu do rejestru zabytków. Są to przede wszystkim stosunkowo dobrze zachowane obiekty architektoniczne: granitowe kościoły, należące do najstarszych zabytków, nierzadko związane także z powstaniem samej osady. Ich wartość historyczna jak i walory artystyczne nie podlegają dyskusji. Otaczane są też szczególną atencją przez mieszkańców i władze Gminy, a w skali województwa na pewno stan ich zachowania można ocenić jako dobry i bardzo dobry. Szczególne znaczenie ma tu jednak założenie pałacowe w Stolcu. To jedyny takiej klasy obiekt rezydencjonalny na terenie Gminy, a z uwagi na walory zabytkowe cenny również w skali regionu. Przez dziesięciolecia, jako obiekt wojskowy, był

praktycznie niedostępny. Obiekt obecnie stanowi własność prywatną i wymaga generalnego remontu.

Na terenie Gminy, niewiele pozostało z historycznej kompozycji dawnego parku dworskiego w Bezzreczu. Pierwotny układ uległ zatarciu i zachowane są głównie pozostałości po najstarszych nasadzeniach w formie fragmentów starodrzewia. Park ten jest objęty ochroną na mocy wpisu do rejestru zabytków i pozostaje do wykorzystania, jako potencjalny teren rekreacyjny i edukacyjny dla mieszkańców. Czytelne układy kompozycyjne, przetrwały w przypadku parków w Dobrej, Kościeńcu i Rzędzinach oraz przy parkach zachowanych wraz z pałacem w Stolcu i dworem w Skarbimierzycach. Podobna sytuacja jest w przypadku dawnych historycznych cmentarzy, z których objęte ochroną na mocy wpisu do rejestru są cmentarze w Bezzreczu, Buku, Dołujach, Kościeńcu, Mierzynie, Stolcu i Wołczkowie. Pozostałe znajdują się w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ważnym elementem krajobrazu Gminy pozostają wsie zachowane w swoich historycznych układach przestrzennych wraz z oryginalną ceglanaą zabudową, charakterystyczną dla regionu Pomorza. Są to przede wszystkim wsie: Dołuje, Grzepnica, Rzędziny, Stolec i Wołczkowo oraz zabudowania folwarczne, w tym szczególnie Skarbimierzyce i Stolca. Położone w malowniczym krajobrazie polodowcowym są stosunkowo słabo wykorzystanym potencjałem dla rozwoju turystycznego nie tylko w skali gminy, ale także dla większego obszaru, jakim jest województwo.

Rozdział 3 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego. Analiza szans i zagrożeń

Mocne strony:	Słabe strony:
• Zachowane zabytkowe obiekty mieszkalne i sakralne. • Zachowane historyczne fragmenty układów ruralistycznych z obecnością obiektów zabytkowych i pomników przyrody. • Zachowane historyczne zespoły folwarczne z zabudową gospodarczą i mieszkaniową. • Obiekty posiadają ustalony stan własnościowy. • Dobre rozpoznanie przez służby konserwatorskie wartości i liczby zasobów obiektów zabytkowych. • Opracowana Gminna Ewidencja Zabytków. • Opracowane Plany Odnowy Wsi uwzględniające zapisy o zachowaniu dziedzictwa kultury ze wskazaniem na konieczność podjęcia prac remontowych. • Atrakcyjne położenie gminy, w niewielkiej odległości od dużych ośrodków miejskich Szczecina i Berlina oraz kurortów nadmorskich Bałtyku, w sąsiedztwie rezerwatów przyrody i obszarów leśnych. • Jakość środowiska naturalnego nie wpływająca niekorzystnie na stan techniczny zabytków. • Rosnąca chęć mieszkańców do identyfikowania się z dziedzictwem kulturowym gminy. • Podejmowanie przez Radę Gminy uchwał o dofinansowaniu obiektów zabytkowych. • Uwzględnienie w Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy obiektów zabytkowych, objętych ochroną konserwatorską. • Uchwała o zasadach przydzielania dotacji na prace remontowo – konserwatorskie zabytków.	• Brak stabilizacji w polityce przestrzennej, spowodowanej brakiem lokalnych planów zagospodarowania przestrzennego i zbyt wolne tempo w ich sporządzaniu. • Konieczność budowania warunków zabudowy każdorazowo dla poszczególnych inwestycji, jest nie tylko znaczną przeszkodą dla inwestujących, ale również dla prawidłowej realizacji polityki opieki nad zabytkami, szczególnie dla tych nie objętych wpisem do rejestru zabytków. • Słaba ekspozycja obiektów zabytkowych. • Silnie zdegradowana substancja zabytkowa dawnej zabudowy folwarcznej. • Brak środków na badania (<i>architektoniczne, archiwalne</i>), które muszą stanowić podstawę do właściwego postępowania w użytkowaniu i zagospodarowaniu obiektów zabytkowych. • Wieloletnie braki inwestycyjne w poprawę stanu zachowania obiektów zabytkowych, głównie w przypadku założeń folwarcznych.
Szanse:	Zagrożenia:
• Możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł: międzynarodowych, państwowych, regionalnych, gminnych, prywatnych. • Rozwój i wzrost skuteczności działań edukacyjnych przybliżających wiedzę o historycznym dziedzictwie gminy. • Kształtowanie tożsamości kulturowej poprzez promocję dziedzictwa kulturowego gminy. • Edukacja w dziedzinie zarządzania zabytkowymi budynkami mieszkalnymi. • Kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych. • Korzystanie z doświadczeń międzynarodowych, możliwość rozszerzenia współpracy międzyregionalnej. • Rozwój inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych. • Wprowadzenie publicznych dyskusji nad planami zagospodarowania w zakresie rewitalizacji zespołów folwarcznych i budynków mieszkalnych. • Poprawa dostępności komunikacyjnej o zabytkach przez wprowadzanie nowoczesnych systemów informacji turystycznej. • Wypromowanie Gminy jako obszaru atrakcyjnego dla aktywnego wypoczynku połączonego z poznawaniem historii rozwoju regionu.	• Degradacja obiektów zabytkowych przez przypadkowe działania inwestycyjne, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne tj. dobro zabytku. • Tendencje do zagospodarowania obiektów historycznych w sposób uproszczony bez nawiązania do oryginalnego wystroju, powodujące zatarcie walorów zabytkowych i upodabnianie zabytków do współczesnych realizacji, a co za tym idzie spadek ich atrakcyjności i możliwości promocji gminy w oparciu o walory dziedzictwa kulturowego. • Naciski na ograniczenie zakresu ochrony obiektów prawnie chronionych z uwagi na źle rozumiane potrzeby inwestycyjne, stosowane przez różne podmioty wobec służb konserwatorskich. • Klęski i zdarzenia losowe. • Niezrozumienie zasad funkcjonowania funduszy europejskich, nieumiejętność dostosowania się do ich wymogów przez właścicieli obiektów zabytkowych. • Niestabilność przepisów finansowych. • Zagrożenie nadmierną komercjalizacją zabytków, która prowadzić może do zbyt agresywnego inwestowania w odniesieniu do zabytkowych obiektów.

Rozdział 4 Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z uwzględnieniem celów określonych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Gmina Dobra posiada na swoim obszarze zasoby dziedzictwa kulturowego objęte wpisem do rejestru zabytków oraz dobrze zachowane fragmenty zespołów ruralistycznych m.in. wsi: Dołuje, Grzeczka, Rzędziny, Wołczkowo i Stolec, stanowiące cenne przykłady wiejskich, historycznych układów przestrzennych, nie objętych ochroną konserwatorską. Gminny program opieki nad zabytkami pozwoli określić instrumenty, umożliwiające stworzenie optymalnych warunków dla opieki nad zasobem kulturowym Gminy, zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. Działania związane z opieką samorządu Gminy Dobra, uwzględniające specyfikę jej dziejów i charakter zasobów dziedzictwa kulturowego oparte będą o następujące priorytety o skali ważności uwzględniającej jako najważniejsze zawarte w punktach 1 - 3.

- 1) Opracowanie aktualizacji stanu technicznego (stopnia zachowania) zasobu kulturowego Gminy.** Gmina posiada zaktualizowaną Gminną Ewidencję Zabytków. Pozwala to na dobre rozpoznanie zasobu kulturowego gminy przez służby konserwatorskie oraz aktualizację bazy danych zawartych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków. Gminna Ewidencja Zabytków, powinna posłużyć do aktualizacji danych o stanie technicznym historycznych obiektów, podlegających ochronie konserwatorskiej i do określenia najpilniejszych prac remontowo - konserwatorskich, które powinny zostać przedłożone Gminie przez właścicieli zabytków. Wskazane jest rozważenie zakresu i możliwości ochrony, charakterystycznej dla regionu zabudowy mieszkaniowej: ceglanych chałup, zabudowy należącej do dawnych folwarków: mieszkalnej w formie czworaków i dwojaków oraz budynków gospodarczych. Wykaz zawierający aktualizację danych o stanie technicznym i zakresie prac remontowych obiektów zabytkowych, wpisanych do rejestru zabytków i przewidywanych do objęcia ochroną konserwatorską, pozwoli na właściwe rozpoznanie potrzeb inwestycyjnych oraz umożliwi określenie wysokości ewentualnego wsparcia finansowego ze środków zewnętrznych.

Stworzenie instrumentów prawnych i finansowych pozwalających na zahamowania procesów degradacji zabytków i sukcesywną poprawę ich stanu technicznego, poprzez pomoc finansową, a także wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków

finansowych na opiekę nad zabytkami, w kontekście współpracy w oparciu o zasady zawarte w uchwale nr XIV/176/08 Rady Gminy Dobra, dotyczącej dofinansowania prac przy zabytkach, zmienionej Uchwałą nr XLII/595/10 Rady Gminy Dobra z dnia 28 października 2010 roku zmieniająca uchwałę w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej z budżetu Gminy Dobra na dofinansowanie prac konserwacyjnych, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

- 2) **Opracowanie listy obiektów zabytkowych charakterystycznych dla krajobrazu kulturowego gminy.** Niewątpliwą wartość w krajobrazie gminy stanowią wczesnośredniowieczne kościoły granitowe oraz wsie z zachowanymi fragmentami czytelnych, historycznych układów przestrzennych i zabudową ceglana wraz z charakterystycznymi zabudowaniami folwarcznymi, powstałymi w okresie od 2 poł. XVIII w. do pocz. XX w. w związku z rozwojem hodowli owiec, bydła i trzody chlewnej.
- 3) **Podjęmowanie działań zwiększających atrakcyjność obiektów zabytkowych dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.** Podjęcie na szerszą skalę działalności edukacyjnej i wydawniczej. W dalszym ciągu z uwagi na specyfikę powojennych losów gminy, jej dziedzictwo kulturowe nie jest w sposób wystarczający znane mieszkańcom. Stworzenie mechanizmów dla edukacji kształtowanej w oparciu o specyfikę powojennych realiów i szacunek dla historycznego dorobku i wielokulturowych korzeni osadzonych w tradycji kultury europejskiej, pozwoli niewątpliwie na lepsze identyfikowanie się z dziedzictwem kulturowym gminy.
- 4) **Podjęmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,** a także w oparciu o szeroko rozumiany program rewitalizacji zdegradowanych obszarów na terenie gminy w tym zwłaszcza zabudowań dawnych folwarków.
- 5) **Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków,** a także pomoc w przygotowaniu właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do wykorzystania w opiece nad zabytkami funduszy unijnych, ministerialnych i samorządowych. Z uwagi na możliwą strukturę finansowania prac remontowych i konserwatorskich, a także różnego rodzaju dokumentacyjnych i zabezpieczających obiekty zabytkowe

przedniszczeniem ważne jest pokazanie sposobu ich pozyskiwania, potencjalnym użytkownikom obiektów, m.in. przez dostępne media. Trudność wynikająca ze specyfiki prac konserwatorskich połączona z brakiem możliwości finansowania tych prac sprawia, że duża liczba obiektów zabytkowych, pomimo ciągłości funkcji i stałego użytkowania podlega procesowi degradacji.

Rozdział 5 Kierunki działań dla realizacji priorytetów Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Kierunki działań dla realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Dobra zostały sformułowane w zgodności z zapisami art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i realizują wyznaczone ustawowo cele, określone w niniejszym dokumencie jako strategiczne:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zakłada się, że kierunki gminnego programu opieki nad zabytkami będą realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, właścicieli oraz zarządców obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń lokalnego środowiska we współpracy z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Realizacja priorytetu 1), 2), 3), 6) Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Dobra w ramach celu strategicznego: Zahamowanie procesów degradacji obiektów i terenów zabytkowych oraz doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania		
Cel kierunkowy	Cel operacyjny	Zadania
1. Przeciwdziałanie niszczeniu i niewłaściwemu użytkowaniu zabytków.	1. Uwzględnianie w umowach sprzedaży/ dzierżawy/itp. warunków właściwego użytkowania obiektów zabytkowych oraz obowiązku przeprowadzenia prac remontowych w określonym terminie. 2. Wspieranie finansowe działań ratowniczo konserwatorskich i dokumentujących dobra kultury.	1. Utrzymanie w Urzędzie Gminy stanowisk pracy, których zakres czynności obejmuje zadania dot. ochrony i promocji zabytków. 2. Opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji dla zespołów zabudowy folwarcznej. 3. Utworzenie lapidarium na terenie ementarza ewangelickiego w Dohujach.

Realizacja priorytetu 3), 4), 5) Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Dobra w ramach celu strategicznego: Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego		
Cel kierunkowy	Cel operacyjny	Zadania
1. Objęcie ochroną najbliższego sąsiedztwa zabytku celem zachowania właściwej ekspozycji obiektów i obszarów zabytkowych.	1. Prowadzenie prac konserwatorskich przy obiektach zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi, uzyskiwanymi od Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	1. Wyraźne oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru sztyldem <i>zabytek chroniony prawem</i> , zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z 09.02.2004 r.

Realizacja priorytetu 3), 4), 5) Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Dobra w ramach celu strategicznego: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami		
Cel kierunkowy	Cel operacyjny	Zadania
1. Uwzględnienie walorów kulturowych i przyrodniczych gminy przy tworzeniu oferty turystycznej.	1. Udostępnienie bazy danych o zabytkach gminy oraz ujęcie jej w ofercie turystycznej. 2. Udział w programach i stowarzyszeniach nastawionych na promocję dziedzictwa kulturowego pod kątem atrakcji turystycznych. 3. Wykorzystanie prasy, radia, telewizji, internetu do prezentacji dziedzictwa kulturowego Gminy. 4. Przygotowanie informacji na stronach internetowych gminy o lokalnej tradycji kształtowania zabudowy i dawnych materiałach budowlanych, rekomendowanych do stosowania w zabudowie historycznej.	1. Tworzenie tras edukacyjno-turystycznych po zasobach przyrodniczych i kulturowych gminy np.: a) szlak archeologiczny trasą wczesnośredniowiecznego osadnictwa, z uwzględnieniem stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru we wsi Dobra oraz wybranych w oparciu o mapę AZP, b) szlak wczesnośredniowiecznych kościołów granitowych, c) szlak dawnych majątków ziemskich i założeń folwarcznych e) szlak pomników przyrody i rezerwatów przyrodniczych
1. Budowanie tożsamości mieszkańców poprzez wspieranie działań społecznych chroniących i promujących lokalne dziedzictwo kulturowe.	1. Udzielenie wsparcia dla społecznego monitorowania stanu obiektów i przestroni zabytkowych poprzez popularyzację idei społecznego opiekuna zabytków. 2. Obejmowanie przez Wójta Gminy patronatem honorowym działań społecznych, których dochód przeznaczony będzie na potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (zbiórki, akcje społeczne, loterie itp.).	1. Współpraca czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego. 2. Promocja zabytków i dziedzictwa kulturowego gminy podczas organizowanych wydarzeń kulturalnych i sportowych oraz poprzez edukację dzieci i młodzieży w szkołach podstawowych .

Realizacja priorytetu 1), 2), 3), 4), 7) Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Dobra w ramach celu strategicznego: Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków			
Cel kierunkowy		Cel operacyjny	Zadania
1. Czytelna i łatwo dostępna informacja o zasadach finansowego wsparcia dla właścicieli obiektów zabytkowych oraz dostępny system informacji o obiektach i obszarach chronionych.		1. Stałe podnoszenie wskaźników budżetu gminnego przeznaczanego na ochronę zabytków.	1. Udzielanie dotacji na konserwację i remont obiektów zabytkowych dla właścicieli tych obiektów, które mają sprzyjać podejmowaniu przez nich działań rewaloryzacyjnych.

Rozdział 6 Zasady oceny Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067), wójt (*burmistrz, prezydent miasta*) sporządza co dwa lata sprawozdanie z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, który przedstawia się, w przypadku jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego - radzie gminy.

Sporządzenie sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami powinno być poprzedzone oceną poziomu jego realizacji z uwzględnieniem wykonania zadań przyjętych do realizacji w okresie obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywności ich wykonania.

Do podstawowych narzędzi prowadzenia oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami mogą być wykorzystane następujące wskaźniki:

- Wskaźnik produktu z zasady definiowany jest jako rzeczy materialne, które powstają w ramach realizacji jakiegoś zadania dzięki zaangażowaniu w zadanie środków finansowych rzeczowych itp. Wskaźnik ten dotyczy wyłącznie okresu realizacji danego zadania, z tego też względu mogą być podawane tylko za te lata, w których projekt jest realizowany (*nie powinny wykraczać poza planowany termin zakończenia realizacji zadania*). Liczone są w jednostkach mierzalnych (*materialnych, monetarnych itp.*).

Kryteriami służącymi prowadzeniu oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami w aspekcie wskaźników produktu mogą być:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inny miernik) obiektów poddanych rewaloryzacji,
- wartość finansowa wykonanych prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych tym pracom,
- procentowy poziom objęcia terenu gminy zrealizowanymi, miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,

- wykonana waloryzacja zasobu kulturowego w oparciu o bazę danych zawartą w Gminnej Ewidencji Zabytków, przygotowanie kart obiektów do wpisu do rejestru zabytków, itp.,
 - liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych itp.
 - liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej,
 - itp.
- Wskaźnik rezultatu odpowiada bezpośrednim i natychmiastowym efektom wynikającym z realizacji przedmiotowego zadania. Wskaźniki rezultatu należy przedstawić za okres nie wcześniejszy niż wskaźniki produktu, z uwagi na to, że zawsze są ich wynikiem.
- Kryteriami służącymi prowadzeniu oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami w aspekcie wskaźników rezultatu (*będących skutkiem realizacji kryteriów oceny wskaźników produktu*) mogą być:
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków,
 - liczba wniosków o uznanie obiektów i obszarów za pomnik historii,
 - zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi, instytucjami społecznymi itp.,
 - liczba opracowanych prac studialnych (*studia historyczno - urbanistycznych, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego*),
 - liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy,
 - liczba opracowanych wydawnictw w tym folderów promocyjnych, przewodników,
 - liczba osób zwiedzających muzea, skanseny, izby regionalne itp.
 - liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
 - itp.

Rozdział 7 Źródła finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067) obowiązek opieki nad zabytkami, finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, spoczywa na ich właścicielach lub posiadaczach (*mających tytuł prawny do obiektu*).

W związku z tym, że koszty większości koniecznych do wykonania prac przy zabytkach przekraczają możliwości finansowe właścicieli lub ich posiadaczy, możliwe jest dofinansowanie prac ze środków krajowych (*będących w dyspozycji administracji rządowej lub samorządowej*) bądź zagranicznych.

1. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Strategicznym celem dotacji udzielanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach programu dofinansowania nie mogą uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony jest na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych - wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego - zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to jednakże wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznej interwencji. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie podejmowanie przez nich w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu, będące wyrazem troski i

dbałości o dziedzictwo. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach programu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

2. Fundusz Kościelny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1950r., Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

Fundusz Kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję w części 43 budżetu państwa - wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, w dziale 758 - różne rozliczenia, w rozdziale 75822 - Fundusz Kościelny, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych - obecnie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji. W projekcie ustawy budżetowej na rok 2020 zaplanowano 11.000.000,00 zł.

Kościelne osoby prawne będą mogły ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na realizację w 2020r., następujących zadań związanych z konserwacją i remontami obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo, tj.

- ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (Dz.U. z 2019 r. poz. 1186 tj.) zgodnie z którą ilekroć w ustawie jest mowa o remoncie należy przez to rozumieć wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, a niestanowiących bieżącej konserwacji, przy czym dopuszcza się stosowanie wyrobów budowlanych innych niż użyto w stanie pierwotnym (art. 3 pkt. 8),
- ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r. poz. 2067 tj.) zgodnie z którą użyte w ww. ustawie określenia oznaczają:
 - zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1),
 - prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań (art. 3 pkt 6).
- na potrzeby udzielenia dotacji z Funduszu Kościelnego przyjmuje się, że:
 - obiekty sakralne - są to te obiekty, w których stale i systematycznie zbierają się wierni danej religii (wyznania) dla wzięcia udziału w nabożeństwach i innych zorganizowanych formach uprawiania kultu religijnego.

- obiekty kościelne – są to inne obiekty należące do kościelnych osób prawnych, które co do zasady, stanowią „budynki towarzyszące” obiektom sakralnym, przez które, na gruncie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019r. poz. 1347 tj.) rozumie się „położone w sąsiedztwie obiektów sakralnych: budynki stanowiące mieszkanie proboszcza lub rektora i kancelarię parafialną lub kancelarię rektora (plebanię), budynki stanowiące mieszkanie wikariuszy (wikariatkę), budynki stanowiące mieszkanie pracowników świeckich parafii lub rektoratu (organistówek), budynki punktu katechetycznego i budynki domu zakonnego związanego z duszpasterstwem w tym obiekcie sakralnym albo świadczeniem w nim pomocy.”

Dotacje na wspomniany cel przeznaczane będą, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki);

3. Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Szczecinie

Na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018, poz. 2067 t.j.) wsparcie z budżetu państwa może być udzielone, po złożeniu wniosku przez wnioskodawcę do wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków właściwego dla miejsca położenia zabytku.

Wnioski do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace planowane należy składać do 28 lutego roku, w którym ma być udzielona dotacja. Wielkość udzielanych dotacji zależy od ilości zgłoszonych wniosków i wartości środków przyznanych WKZ na ten cel, zwykle nie przekracza 50 % wartości całości prac (wykaz udzielonych dotacji w ubiegłych latach dostępny na stronie internetowej Urzędu). Wnioski o refundację poniesionych nakładów na prace wykonane w ciągu trzech ubiegłych lat można

składać do 30 czerwca każdego roku - po zakończeniu wszystkich prac wymienionych w zezwoleniu WKZ. Szczegółowe zasady określone są w Procedurach ZWKZ.

Zakres prac uprawniający do ubiegania się o dotację szczegółowo określony jest w ustawie (art. 77 pkt. 1-17) i dotyczy prac dokumentacyjnych, prac przy zabytkowej substancji budowlanej, w tym odtworzenia części składowych, nie dotyczy zaś prac adaptacyjnych. Dotacja może dotyczyć zabytków nieruchomych (budynków i budowli), zabytków ruchomych, zieleni zabytkowej (parki, cmentarze).

4. Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego

Sposób finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach w Województwie Zachodniopomorskim określony został w uchwale nr III/39/15 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego (*Dz. Urz. Województwa Zachodniopomorskiego z 2015 r., poz. 466 ze zmianami*).

5. Samorząd Powiatowy – Powiat Policki

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym oraz ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada obowiązek związany z finansowaniem prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach również na jednostki samorządu terytorialnego szczebla powiatowego.

6. Samorząd Gminny – Gmina Dobra.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym oraz ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada obowiązek związany z finansowaniem prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach również na jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego.

Sposób finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach w Gminie Dobra określa uchwała nr XIV/176/08 Rady Gminy Dobra z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej z budżetu Gminy Dobra na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich

lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Dokument zmieniony został Uchwałą nr XLII/595/10 Rady Gminy Dobra z dnia 28 października 2010 roku zmieniającą uchwałę w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej z budżetu Gminy Dobra na dofinansowanie prac konserwacyjnych, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

7. Środki zewnętrzne

Oprócz wymienionych środków w realizacji Programu Opieki Nad Zabytkami, zwłaszcza w zakresie inwestycyjnym, mogą być wykorzystywane środki zewnętrzne, takie jak:

- środki UE w ramach prowadzonych przez nią polityk,
- środki innych państw (np. Norweski Mechanizm Finansowy),
- środki stowarzyszeń polskich i międzynarodowych,
- kredyty bankowe oraz inne pożyczkowe instrumenty finansowe.

Do wypełniania zapisów Programu Opieki Nad Zabytkami, zwłaszcza w odniesieniu do inwestycji w prywatnych zabytkowych nieruchomościach, angażowane będą również środki prywatne właścicieli. Zakres realizacji większości zadań niniejszego Programu będzie warunkowany możliwościami finansowymi poszczególnych wykonawców zadań.

Sporządziła: Agnieszka Łączna-Jaworek

BIBLIOGRAFIA

Podstawowe źródła, na których oparto opracowanie:

1. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dobra na lata 2010-2014.
2. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dobra na lata 2015-2019.
3. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2018, poz. 2067 t.j.).
4. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506).
5. Uchwała nr III/39/15 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego (*Dz. Urz. Województwa Zachodniopomorskiego z 2015 r., poz. 466 ze zmianami*).
6. Uchwała nr XIV/176/08 Rady Gminy Dobra z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej z budżetu Gminy Dobra na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.
7. Uchwała nr XLII/595/10 Rady Gminy Dobra z dnia 28 października 2010 roku zmieniająca uchwałę w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej z budżetu Gminy Dobra na dofinansowanie prac konserwacyjnych, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.
8. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2020 (Warszawa 2004).
9. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 (Warszawa 2005).
10. Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego (Warszawa 2004).
11. Wojewódzki Program Ochrony Zabytków 2017 – 2020.
12. Skrócone Studium Ruralistyczne Gminy Dobra Szczecińska do Planu Ogólnego Zagospodarowania Przestrzennego Gminy. Oprac.: C. Nowakowski, W. Witek. Szczecin 1994 r.
13. Białe Karty Architektury obiektów wpisanych do rejestru zabytków (*w posiadaniu Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie*).

14. Karty ewidencyjne zabytków z Ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
(w posiadaniu Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
w Szczecinie).
15. Karty ewidencyjne zabytków z Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Dobra z 2019r.
16. K. Kalita Skwirzyńska, M. Opęchowski: Stolec, Rzędziny, Łęgi. Szczecin.
17. K. Kalita Skwirzyńska, M. Opęchowski: Dobra i okolice. Szczecin 2008.
18. Opracowania własne.
19. Fotografie własne.
20. www.wkz.szczecin.pl
21. www.wzp.pl
22. www.bip.um-zachodniopomorskie.pl
23. www.mkidn.gov.pl
24. www.mswia.gov.pl